

ТЕХНОЛОГІЇ ПРОСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ СВІТОВИМ КОНГРЕСОМ УКРАЇНЦІВ

Наталія Бем

Національний авіаційний університет (Київ, Україна)

ORCID<https://orcid.org/0000-0002-3610-7948>

1. ВСТУП

Світовий Конгрес Українців – це впливова міжнародна організація, яка з самого початку свого існування ставила перед собою за мету відновлення суверенної соборної України та демонструвала всьому світові солідарність української спільноти. На сьогодні СКУ відіграє не менш значну роль у просуванні інтересів України у світі. Вивчення дисципліни «Державна інформаційна політика» передбачає набуття знань щодо використання різноманітних комунікативних технологій для планування та реалізації власних проєктів, спрямованих на формування позитивного іміджу України та українців у світі; здатність орієнтуватися в сучасних засобах ведення інформаційних війн і вміння розпізнавати види та форми інформаційної зброї. Під цим кутом зору важливим є досвід використання Світовим Конгресом Українців різноманітних видів інформаційної діяльності, націлених на захист інтересів України в інформаційному просторі, на формування позитивного іміджу нашої держави у світі.

Власне наукових статей, присвячених порушеній проблемі, в українській історіографії не так багато. Основні тенденції розвитку українських громад закордоном, питання, якими вони опікуються та які їх хвилюють, проблеми взаємин України із закордонним українством, об'єднання їх навколо ідеї національного відродження вивчали науковці Т. Бевз [1], М. Горинь [2], В. Макар [4; 5], С. Троян [15], В. Чупира [18].

Так, у статті Т. Бевз «Сучасна українська діаспора: проблеми і перспективи» [1] розглянуті проблеми взаємин України із закордонним українством, об'єднання їх навколо ідеї національного відродження. Професор Т. Бевз обґрунтовує висновок, що тільки добровільні та самоврядні організації можуть підтримувати національну ідентичність на чужині, слугують об'єднувачим центром для українців зарубіжжя й історичної батьківщини.

У 2016 р. на базі Острозької академії відбулася Міжнародна наукова конференція «Українська діаспора: проблеми дослідження», в ході якої були окреслені різні аспекти життя закордонного українства, особливості функціонування українських громад у країнах поселення, взаємозв'язки з Україною тощо [16]. Під кутом зору нашої теми цікавою є публікація В. Макара «Суспільно-політична діяльність українців Канади», в якій акцентується увага на тому, що українці мають великий вплив на суспільно-політичне життя країни, адже представлені в органах влади всіх рівнів – муніципальному, провінційному та федеральному [4, с. 104–106]. Результати подальшої дослідницької діяльності науковця викладені у статті «Українці Канади та їх роль у відстоюванні української державності», в якій розкривається діяльність як українських етнічних організацій на території Канади, так і окремих осіб, відомих канадських політиків українського походження, які доклали чималих зусиль до відстоювання інтересів української державності перед урядом Канади [5].

Основним джерелом цього дослідження виступили документи (звіти, заяви, обіжники, коментарі) Світового Конгресу Українців, численні науково-популярні публікації на сторінках інтернет-видань.

2. РОЛЬ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНЦІВ ЯК ОБ'ЄДНАВЧОГО ЦЕНТРУ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ ЗАРУБІЖЖЯ В СЬОГОДНІШНЬОМУ СВІТІ

Світовий Конгрес Українців є потужним об'єднавчим центром українців зарубіжжя. Проведення цілої низки інформаційних заходів на відзначення 50-літнього ювілею СКУ сприяло зміцненню 20-мільйонної української діаспори з 53 країн світу. Серед таких заходів документальна онлайн-виставка «Ніхто не перекреслить мій народ!», створена за матеріалами Центрального державного архіву зарубіжної україніки [7].

Серед документів, що розкривають внесок української діаспори у відновлення незалежної Української держави, презентують найвагоміші проекти СКУ в обороні прав і свобод українців у світі, звернення від 1967 р. доктора Василя Кушніра, який обіймав посаду Президента СКУ в 1967–1969 рр. та в 1973–1978 рр., до українців. У зверненні йдеться: «Ми документуємо перед світом непохитну волю українського народу до відновлення його суверенної соборної держави; маніфестуємо про солідарність української спільноти у вільному світі; об'єднуємо всі сили українців для органічної співпраці й прокладаємо шлях до скріплення розбудови всіх ділянок життя української спільноти у вільному світі» [7].

Просування інтересів України від заснування до сьогодні було пріоритетним завданням СКУ. Офіційні заходи, присвячені відзначенню 50-ліття Світового Конгресу, також використовувались як майданчик для підтримки реформ в Українській незалежній державі. Так, у листопаді 2017 р. були проведені дві міжнародні конференції та урочисті заходи, до яких долучилися українські громади з мережі СКУ в Бельгії, Канаді та Франції.

Зокрема у Бельгії було проведено Міжнародний форум «СКУ в 50 років і далі: європейський і євроатлантичний форум». Серед 150 учасників форуму були присутні політики, вчені, представники громадянського суспільства й української діаспори з 25 країн Європи та світу. До заходу приєдналися представники інституцій ЄС, НАТО, ООН та інших міжнародних організацій. Серед них: віцепрезидент Європейського економічного і соціального комітету Майкл Сміт, Директор з питань Європи та Центральної Азії при Європейській службі зовнішньої діяльності Томас Майр Гартінг. У своєму відео зверненні Комісар ЄС з питань європейської політики сусідства та переговорів з розширення Йоханнес Хан тоді підтвердив підтримку процесу реформ в Україні з боку ЄС. На конференції значна увага була приділена обговоренню стану відносин між ЄС і Україною, розкривалися перспективи співробітництва. Пленарна сесія була безпосередньо присвячена інтеграційним процесам: «Продовження інтеграції України в ЄС: середньо- і довгострокова перспективи» [6]. На Форумі СКУ розглядалися п'ять основних тем: європейська інтеграція України, євроатлантична інтеграція України, план Маршалла для України, людські права та протидія російській дезінформації. Програма форуму також включала обговорення процесу реформ в Україні в контексті імплементації Угоди про асоціацію між ЄС і Україною та Поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі [6].

Переконливими, з погляду тематики дослідження, є матеріали, що розкривають інформаційну діяльність Світового Конгресу Українців, подані в офіційному виданні – «Обіжнику СКУ». Жоден випуск не оминає своєю увагою проблеми та інтереси України. Так, на початку 2018 р. Світовий Конгрес Українців закликав українську діаспору діяти під гаслом: «Зміцнюймо українську державність для кращого майбутнього!». Розвиваючи його, було запропоновано підготуватися до визначних та історичних річниць у історії українського народу, пам'ятати про трагічні сторінки його історії. СКУ закликав українську діаспору відзначити у 2018 р.: «100 років Новітньої Української Державності»; «100-ліття битви під Крутами»; «100-ліття Української капели бандуристів Північної Америки ім. Тараса Шевченка»; «85-ліття Голодомору-геноциду українського народу»; «80-ліття від дня народження видатного українського поета Василя Стуса». У багатьох країнах були проведені різноманітні заходи: вечори пам'яті, акції, конференції, круглі столи, виставки світлин, художніх творів тощо [13].

Одним із напрямів діяльності СКУ та об'єднання навколо нього української діаспори є висвітлення правди про Голодомор. В аналітичному звіті СКУ за 2013–2017 рр. показані та прокоментовані заходи, спрямовані на визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом українського народу. Так, 17 квітня 2018 р. тогочасний Генеральний секретар СКУ та Голова Міжнародного координаційного комітету (МКК) СКУ в справі Голодомору Стефан Романів виступив у Львові на тему Голодомору перед студентами та викладачами Львівської політехніки. Стефан Романів прокоментував основну діяльність СКУ та об'єднаної навколо нього української діаспори з висвітлення правди про Голодомор та вшанування його багатомільйонних жертв. Голова МКК поінформував про те, як виконується основне завдання – просування визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом українського народу на міжнародному рівні. Станом на 2018 р. Голодомор визнали геноцидом 17 країн світу. Під час заходу в університеті була розгорнута виставка «Україна пам'ятає – світ визнає» із матеріалами про діяльність СКУ в означеному напрямі та тематичними цитатами представників української діаспори [8].

У подальші роки СКУ підтримує науковців, які досліджують історичну правду про Голодомор, спрямовує зусилля на те, щоб більше країн світу визнали Голодомор геноцидом українського народу, проводить заходи на вшанування багатомільйонних жертв.

Наведемо конкретні приклади. 22 квітня 2021 р. Світовий Конгрес Українців, Міністерство культури та інформаційної політики України, Музей Голодомору Holodomor Museum та Фонд Музею Голодомору підписали Меморандум про партнерство у проєкті творення Другої черги Національного музею Голодомору-геноциду.

19 травня 2021 р. СКУ розпочав реєстрацію до Мережі нащадків жертв Голодомору з усього світу – першої глобальної спільноти, покликаної об'єднати родичів тих, хто вижив під час Голодомору в Україні у 1932–1933 рр.

2.1. Основні заходи СКУ, спрямовані на захист інтересів України в світі

У 2018 р. СКУ набув статусу учасника міжнародної організації в Раді Європи. Ця подія значно зміцнила міжнародний авторитет СКУ. У 2018 р. підтримка іміджу України у світі залишалася першочерговим завданням діяльності СКУ. У цьому напрямі й були розгорнуті дії Конгресу.

СКУ докладав значних зусиль не тільки для формування у світі правдивої картини про події на Сході України, але й надавав суттєву матеріальну та консультаційну допомогу захисникам України від агресивних дій Москви. Так, СКУ виступив з гуманітарним проєктом «Захист патріотів» («Patriot Defence»), який передбачав надання воїнам України засобів індивідуального захисту, спеціальну підготовку медичних працівників та співробітників рятувальних служб. Станом на вересень 2018 р. у рамках цього проєкту було проведено курс бійця-рятувальника для 30 тис. 293 бійців та 5 тис. 523 курсантів; передано захисникам України понад 21 тис. індивідуальних аптечок першої допомоги; підготовлено за програмою «Медик військ спеціального призначення» 442 бійці, надано 214 медичних рюкзаків; здійснено підготовку за програмою «Підтримка життя під час травми» 144 військових та 313 цивільних лікарів; навчено за програмою «Екстрений медичний рятувальник» 209 поліцейських і співробітників рятувальних служб [8].

У протистоянні інформаційній війні Росії проти України СКУ діє активно та рішуче. Інформаційні атаки української держави з боку Кремля посилюються напередодні виборів Президента України, змусивши активістів СКУ розпочати аналітичну роботу з моніторингу засобів масової інформації. Від 4 березня 2019 р. 122 спостерігачі Місії СКУ здійснювали медіамоніторинг наявності дезінформації щодо України загалом та президентських виборів зокрема у 28 країнах світу (Австралії, Азербайджані, Аргентині, Бельгії, Бразилії, Греції (без РФ). Аналіз відбувався на предмет наявності об'єктивності та балансу у висвітленні думок, статей, що викликають злобу і шок. Вони уважно слідкували

за висвітленням конкретних наративів напередодні виборів Президента «Вибори будуть сфальсифіковані».

Моніторинг публікацій показав, що світовій громадськості навіювалися такі тези: «Українська держава не здатна проводити чесні, прозорі, демократичні вибори»; «В Україні немає кандидата, який би заслуговував на посаду президента»; «Україна по суті є невдалою державою».

Перші підсумки Місія СКУ підвела 1 квітня 2019 р.: Російська Федерація веде гібридну війну проти України. Було зафіксовано, що статті, написані в РФ (ТАСС, Russia Today, Sputnik) знаходять відголосок в інших світових ЗМІ. Це публікації, що представляють Україну як територію хаосу, викривляють імідж України в очах міжнародної спільноти. Україну показували світу як «країну, що вийшла з-під контролю»; розповсюджувалася теза, що в нашій державі «безнадійно розколоте населення» [12].

Результати Місії СКУ були оформлені у документальні звіти. Висновки повідомлено усьому світу: РФ розповсюджує дезінформацію про Україну.

СКУ за результатами спостереження за президентськими виборами в Україні 2019 р. остаточно підтверджує: РФ розповсюджує дезінформацію, що «є інструментом гібридної агресії РФ проти України» [12]. Президент СКУ (на той час) Євген Чолій нагадав, що 3 листопада 2015 р. колишній заступник помічника Державного секретаря США Бенджамін Зіфф заявив про те, що Кремль спонсорує зусилля щодо дезінформації вишуканою пропагандою вартістю 1 мільярд 400 мільйонів доларів США в рік на своїй території та за кордоном. Ця дезінформація досягає 600 мільйонів людей у 130 державах 30 мовами. До Місії СКУ входили 122 довгострокових спостерігачі з 28 держав, які від 4 березня 2019 р. здійснювали медіамоніторинг у 31 країні світу 20 мовами [12].

Світовий Конгрес Українців з метою протистояння російській дезінформації вживав невідкладних заходів: було розіслано рекомендації налагодити канали співробітництва з урядами західних держав та міжнародними організаціями з метою обміну досвідом і даними задля ефективнішої боротьби з російською дезінформацією та злагодженій протидії цьому. «Знайти ефективні шляхи взаємодії з Google, YouTube, соціальними мережами, такими як Facebook, Instagram і Twitter, а також з комунікаційною платформою WhatsApp з метою протидії поширенню російської та іншої дезінформації», – закликав тодішній президент СКУ Євген Чолій [12].

Річні загальні збори СКУ 18 жовтня 2020 р. уперше проходили в онлайн, завдяки якому трансляцію мали можливість дивитися пересічні українці з різних країн світу. А напередодні зборів (15–17 жовтня) відбувся віртуальний Форум Світового Конгресу Українців «Єднаймося Україною», трансляція якого відбувалася онлайн та в етері телеканалу UA Перший – UA Культура.

Під час зборів СКУ були порушені такі питання: відстоювання інтересів України у світі; підтримка українського шкільництва закордоном; допомога українській державі; згуртування громад; протидія російській агресії та гібридній інформаційній війні; діяльність закордонних українців, спрямована на збереження національно-культурної ідентичності; роль української діаспори у підтримці України.

Президент України В. Зеленський у вітальному листі до учасників зборів висловив упевненість у тому, що світове українство докладе злагоджених та ефективних зусиль для всебічної підтримки української держави [3].

Як працює СКУ у 2021 р.? Якими питаннями опікується? Пріоритетні питання: просування інтересів України; сприяння діяльності молодіжних організацій українців; розвиток українських традицій; підтримка економічних інтересів України.

Питання агресії з боку Російської Федерації проти України і у 2021 р. є у фокусі уваги СКУ. У новинах, дописах, коментарях – підтримка українських військових. 4 квітня 2021 р. Президент СКУ Павло Грод написав: «У часи нових викликів Світовий Конгрес Українців єднає наші світові громади в допомозі тим, хто цього потребує, продовжує

підтримувати Україну та надалі розбудовує міжнародну підтримку українського народу в боротьбі з російською агресією» [17].

СКУ пильно стежить за подіями в Україні й у 2021 р. та швидко реагує на них, закликаючи уряди своїх країн підтримати Україну у захисті її територіальної цілісності. Так, СКУ відреагував на стягування військ РФ до кордонів із Україною наприкінці березня 2021 р. Уже 5 квітня Конгрес зробив заяву, в якій звучало: «Нинішня ескалація конфлікту на сході та півдні України, найбільша за всі останні роки, становить загрозу не лише стабільності України, але й стабільності усього Чорноморського регіону та європейського простору. СКУ засуджує російські провокації, що ведуть до загострення військової обстановки...» [11].

Лідери українських громад різних країн світу прямо, не застосовуючи дипломатичні прийоми, заявляють на весь світ про агресивні дії Росії стосовно України, закликають уряди країн Європи до рішучості та солідарності у стримуванні російської агресії. Так, у статті Президента Конгресу Українців Канади Олександри Хичій йдеться: «Визначення Росії як терористичної держави дозволить рішуче поставити її в один ряд з державами-порушниками, котрі ведуть себе найгірше на світовій арені, – такими як Іран та вбивчий режим Асада в Сирії, – і обмежить можливість Росії отримати доступ до іноземної допомоги, товарів подвійного використання та іноземного фінансування» [9].

З гнівною статтею на офіційному сайті Світового Конгресу Українці виступив 13 квітня 2021 р. Стефан Романів: «В даний час існує серйозна загроза російського удару по Україні. Агресія Росії проти України є викликом не лише для України, а й для міжнародної спільноти. Чим більший слід російського чобота в Україні, тим небезпечніша ситуація для Європи та на міжнародному рівні. Широка коаліція країн повинна надсилати сильні, єдині повідомлення для стримування російської агресії. Дії говорять голосніше, ніж слова. Критично важливим гравцем мають бути Сполучені Штати Америки. Президент Джо Байден висловив підтримку Україні...» [10].

Незадовго до саміту країн G7 в Брюсселі, штаб-квартирі НАТО, українці діаспори організували акцію #СтопРосійськійАгресії, закликаючи світових лідерів до рішучих дій на підтримку України. Інформація про акцію була розміщена на сторінці СКУ у фейсбуці 27 квітня 2021 р. [17].

На офіційному сайті СКУ, сторінці СКУ у фейсбуці можна ознайомитися з численними дописами простих українців із різних країн про їхню солідарність, готовність допомогти та підтримати українських військових, дітей-сиріт з України, воїнів, яким потрібна реабілітація. До прикладу, Даян Френсіс у відвертому есе про героїзм українців та російську агресію пише: «Україною проходить рубіж Холодної війни проти найнебезпечнішої людини у світі та її ядерного арсеналу. Тож „Слава Україні”!» [17].

Українці діаспори рішуче виступають на підтримку економічних інтересів України. Як зазначається у «Віснику СКУ» (№ 5, 2021), провід української громади Австралії вручив листи представникам уряду Німеччини в Австралії із закликом зупинити будівництво газогону «Норд Стрім 2» (Nord Stream 2). За вимогою української громади листи мають бути передані канцлеру А. Меркель через дипломатичні канали.

Світовий Конгрес Українців та Асоціація Українців Великої Британії (Association of Ukrainians in Great Britain) звернулися до британського прем'єр-міністра Бориса Джонсона напередодні запланованого на 11–13 червня саміту країн G7 та закликали його надати Україні представництво на цьому заході.

Усі окреслені факти свідчать про те, що СКУ не лише центр закордонного українства, а й потужний партнер України в консолідації незалежності, демократичних принципів, основних прав людини та в просуванні її європейських та євроатлантичних прагнень.

3. ВИСНОВОК

Отже, Світовий Конгрес Українців як потужний об'єднавчий центр закордонного українства від початку свого заснування до сьогодні докладає значних зусиль до відстоювання інтересів України у світі, про що свідчать проаналізовані документи: звіти СКУ, заяви, обіжники, коментарі та дописи пересічних українців зарубіжжя. Чи не найважливішим напрямом діяльності СКУ є протистояння інформаційній війні РФ проти України. Щоб протистояти дезінформації Конгрес уживає невідкладні заходи: проводить моніторинг медіаресурсів; оприлюднює висновки аналітичних досліджень; залучає українців, представлених в органах влади всіх рівнів у країнах проживання та які мають вплив на суспільно-політичне життя до співпраці; налагоджує канали співробітництва з урядами західних держав та міжнародними організаціями з метою обміну даними задля злагодженої протидії російській дезінформації. Лідери українських громад діаспори голосно заявляють на весь світ про агресивні дії Росії стосовно України, закликають уряди країн Європи до рішучості та солідарності у стримуванні російської агресії.

Серед важливих напрямів діяльності СКУ є: питання підтримки українського шкільництва закордоном; згуртування громад; діяльність закордонних українців, спрямована на збереження національно-культурної ідентичності; роль української діаспори у підтримці економічних інтересів України.

4. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Бевз Т. Сучасна українська діаспора: проблеми і перспективи. *Наукові записки*. Вип. 34. С. 33–46. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bevz_suchasna.pdf
- [2] Горинь М. Ми потрібні один одному. *Політика і час*. 2006. №9. С. 57.
- [3] 18 жовтня 2020 р. Відбулися Річні Загальні Збори Світового Конгресу Українців (СКУ). URL: <https://lublin.mfa.gov.ua/news/17-18-zhovtnya-2020-r-v-rezhimi-onlajn-vidbulisya-richni-zagalni-zbori-svitovogo-kongresu-ukrayinciv-sku#:~:text=>
- [4] Макара В. Суспільно-політична діяльність українців Канади. *Українська діаспора: проблеми дослідження*: тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острого. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. С. 104–106. URL: https://idud.ua/wp-content/uploads/2019/10/Tezy_Conferencia_Diaspora_2016.pdf.
- [5] Макара В. Українці Канади та їх роль у відстоюванні української державності. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2020. № 41. URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/index.php/issues/article/view/203>.
- [6] Міжнародна конференція «СКУ в 50 років і далі: європейський і євроатлантичний форум» URL: https://www.youtube.com/watch?v=fkumoX7vA50&ab_channel=%D0%A2%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%83%D0%B1%D0%A2%D0%9F%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F-TryzubTV%2FPortugal.
- [7] «Ніхто не переписав мій народ!». Документальна онлайн виставка до 50-річчя створення Світового Конгресу Українців. 17.11.2017. URL: <https://tsdazu.archives.gov.ua/archives/1057>
- [8] XI Світовий Конгрес Українців. Звіти 2013–2018. URL: <http://sfulo.com/wp-content/uploads/2018/12/Knyzhka-zvitiv-XI-SKU.pdf>.
- [9] Олександра Хичій про визначення Росії як терористичної держави. URL: <https://www.facebook.com/UWCongress>
- [10] Романів С. Покарайте Росію за нарощування військ проти України. *Вісник СКУ*. 2021. № 5. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/novini/stefan-romaniv-pokarajte-rosiyu-za-naroshhuvannya-vijsk-navkolo-ukra%20%D1%97ni/?lang=uk>.
- [11] СКУ зробив заяву щодо стягування військ РФ до кордонів з Україною. 05.04.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3221255-sku-zrobiv-zaavu-sodo-staguvanna-vijsk-rf-do-kordoniv-z-ukrainou.html>.
- [12] СКУ підтверджує розповсюдженість дезінформації про президентські вибори в Україні від РФ. 15.07.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2740527-sku-pidtvverdzuje-rozpovsudzenist-dezinformacii-pro-prezidentski-vibori-v-ukraini-vid-rf.html>.
- [13] СКУ та відзначення важливих річниць у 2018 р. *Обіжник СКУ*. 2018. № 1 (173). URL: <https://www.ukrajinci.cz/ua/o-nas/svetovy-kongres-ukrajincu-1/aktuality+c19/1-173-c-2018+a10342.htm>.
- [14] 17 травня 2021 року СКУ та СУБ закликали Бориса Джонсона надати Україні представництво на саміті країн G 7. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-sku>
- [15] Троян С. Український діаспорний дискурс постколоніалізму. *Українська діаспора: проблеми дослідження*: тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острого.

- Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. С. 347–352. URL: https://idud.oa.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Tezy_Conferencia_Diaspora_2016.pdf.
- [16] Українська діаспора : проблеми дослідження : тези доповідей Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острог /Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Острозька академія», Українське історичне товариство. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. 378 с.
- [17] Ukrainian World Congress – Світовий Конгрес Українців. Офіційна сторінка у фейсбуці. 27 квітня 2021. URL: <https://www.facebook.com/UWCongress/>.
- [18] Чупира В. Концептуальні підходи до українського націогенезу в працях дослідників з української діаспори. *Українська діаспора : проблеми дослідження* : тези доповідей VIII Міжнародної наукової конференції, 27–28 вересня 2016 р., м. Острог. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. С. 147–149. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/5880/>.